

DİN VE MİLLİYETÇİLİK: SLOVAKYA CUMHURİYETİ (1939–45) ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME

Murat KAÇER*

Öz

Siyaset ve din arasındaki ilişki, toplumsal, kültürel, tarihsel ve coğrafi bağlamdan bağımsız olarak her toplumda önemli bir dinamığe sahiptir. Din, siyasi süreçlere doğrudan müdahale edebilir, siyasi grupların temel dayanaklarından biri olabilir ve devletin yönetim biçimini belirlemede etkili olabilir. Siyasi aktörler de din ve dini kurumları meşruiyet kazanmak ve destek toplamak için aktif bir şekilde kullanabilir. Din ve milliyetçilik de din-siyaset ilişkisinin bir cephesini oluşturur; tarihsel, teorik ve ampirik düzeyde yakın bir etkileşimi içerir. Slovak Cumhuriyeti (1939-45), din ve milliyetçilik arasındaki etkileşimin ülkenin siyasi ve toplumsal dokusunu önemli ölçüde şekillendirdiği bir dönemdir. Bu çalışma, 1939-45 yılları arasındaki Slovak Cumhuriyeti'nde dinin Slovak milliyetçiliği üzerindeki etkilerini ve Slovak Katolik Kilisesi ile Slovak milliyetçiliği arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Slovak milliyetçiliğinin gelişiminde dinin rolü, Slovak milli kimliği ile Katoliklik arasındaki ilişkinin doğası, din-siyaset ilişkisinin şekillenışı ve Katolik inancının devlet politikalarına etkisi üzerine odaklanan bu çalışma, Slovakya'nın tarihindeki önemli bir dönemi aydınlatmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Türkiye'de Slovakya üzerine yapılan sınırlı sayıdaki akademik araştırmalara bir katkı sağlamayı da hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: *Din, Milliyetçilik, Slovak Milliyetçiliği, Katoliklik, Slovak Cumhuriyeti.*

RELIGION AND NATIONALISM: AN ANALYSIS IN THE CONTEXT OF THE SLOVAK REPUBLIC (1939–45)

Abstract

The relationship between politics and religion possesses significant dynamics in every society, independent of its social, cultural, historical, and geographical context. Religion can directly intervene in political processes, serve as a fundamental basis for political groups, and effectively influence the form of

* Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, muratkacer@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6076-3403

governance. Political actors can actively utilize religion and religious institutions to gain legitimacy and garner support. The nexus of religion and nationalism forms one facet of the relationship between religion and politics, involving a close interaction at historical, theoretical, and empirical levels. The period of the Slovak Republic (1939-45) reflects a complex process wherein the interaction between religion and nationalism significantly shaped the political and social fabric of the country. This study investigates the impact of religion on Slovak nationalism and the relationship between the Slovak Catholic Church and Slovak nationalism during the years 1939-45. Focusing on the role of religion in the development of Slovak nationalism, the nature of the relationship between Slovak national identity and Catholicism, the evolution of the religion-politics relationship, and the influence of Catholic beliefs on state policies, this research aims to shed light on an important period in Slovakia's history. Furthermore, it seeks to contribute to the limited body of academic research on Slovakia in Turkey.

Keywords: Religion, Nationalism, Slovak Nationalism, Catholicism, Slovak Republic.

Giriş

Siyaset ve din arasındaki ilişki, toplumsal, kültürel, tarihsel ve coğrafi bağlamdan bağımsız olarak her toplumda önemli bir dinamığe sahiptir. Din, siyasi süreçleri doğrudan etkileyebilir, siyasi grupların temelini oluşturabilir ve devletlerin yönetim biçimini belirleyebilir. Aynı şekilde, siyasi aktörler de meşruiyet ve destek kazanmak için dini ve dini kurumları kullanabilirler. Bu simbiyotik ilişkide, her iki taraf da kendi çıkarlarını ve güçlerini pekiştirmek için birbirini kullanmaya meyillidir.

Din ve milliyetçilik ilişkisi de din ile siyaset arasındaki ilişkinin bir cephesini oluşturmaktadır. Bu ilişki tarihsel, teorik ve ampirik düzeyde yakın bir etkileşim içermektedir. Tarihsel olarak, din milliyetçiliğin ve ulus-devlet oluşumunun temel dayanaklarından biri olmuştur. Teorik olarak, dinlerin milliyetçiliğin kimlik oluşturma sürecinde dil, kavram, değer ve kurum gibi önemli unsurların oluşmasında önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Seküler milliyetçilik türleri bile dinî veya yarı dinî temellere dayanmaya çalışmaktadır. Ampirik olarak, din milliyetçi hareketler, ulus devlet ve siyasi aktörlerle karşı karşıya veya yan yana konumlanmıştır (Soper ve Fetzer, 2018: 2).

Slovak Cumhuriyeti (1939-45) döneminde, din ve milliyetçilik arasındaki karşılıklı etkileşim, ülkenin siyasi ve toplumsal dokusunu önemli ölçüde şekillendirmiştir. Bu dönem, siyasetin ve dinin iç içe geçtiği, birbirini etkilediği bir süreci yansıtmaktadır. Din ve milliyetçilik arasındaki bu derin bağ, Slovak toplumunun kimliği üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur.

Bu çalışma, 1939-45 yılları arasındaki Slovak Cumhuriyeti'nde dinin Slovak milliyetçiliği üzerindeki etkilerini ve Slovak Katolik Kilisesi ile Slovak milliyetçiliği arasındaki ilişkiyi detaylı bir şekilde incelemektedir. Bu bağlamda çalışmanın odak noktasını oluşturan temel araştırma soruları şunlardır: Slovak milliyetçiliğinin gelişiminde dinin rolü nedir? Slovak milli kimliği ile Katoliklik arasındaki ilişkinin doğası nedir? 1939-45 yılları arasında varlığını sürdüren Slovak Cumhuriyeti'nde din ve siyaset ilişkisi nasıl şekillenmiştir? Bu süreçte Katolik Kilisesi ile siyasi kurumlar arasında nasıl bir ilişki vardır? Katolik inancı, Slovak Devleti'nde devletin kuruluşunu, söylem ve politikalarını ne şekilde etkilemiştir? Slovak Cumhuriyeti sonraki nesillerde din ve milliyetçiliğe dair nasıl bir algıya sahiptir? Bu sorular, çalışmanın ana argümanını test etmek ve Slovakya'nın tarihindeki bu kısa süreli ama kritik dönemi anlamak için kullanılacaktır.

Çalışmanın temel argümanı, Katolikliğin Slovak milliyetçiliği üzerinde önemli etkisinin olduğu, Slovak Katolik Kilisesi ile Slovak milliyetçiliği arasındaki birbiriyle iç içe geçen bir ilişkinin bulunduğuudur. Ayrıca, 1939-45 döneminde din-siyaset ilişkisinin nasıl evrildiği ve dinin siyasete olan etkisi de vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, din ve milliyetçilik arasındaki derin ilişkinin Slovak toplumunun kimliği üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu savunulmaktadır.

Bu çalışmada, Slovak Cumhuriyeti'nde 1939-1945 yılları arasındaki din, siyaset ve milliyetçilik arasındaki ilişkileri incelemek için tarihsel analiz yöntemi kullanılacaktır. Tarihsel analiz, belirli bir döneme odaklanarak geçmiş olayları ve süreçleri disiplinli ve sistematik bir şekilde analiz ederek anlamlandırmayı amaçlayan bir yöntemdir (Gardner, 2006: 132). Bu kapsamda belirli bir tarihsel çerçeve ve çizelgede akademik literatür incelenecek, analitik bir yaklaşım ile dinin devletle ilişkisi, kilise-devlet elitlerinin özdeşliği ve dinin siyasi etkileri gibi faktörler öne çıkarılacaktır.

Bu çalışma, Slovak Cumhuriyeti'nin 1939-45 yılları arasındaki döneminde din, siyaset ve milliyetçilik arasındaki ilişkileri ele alarak önemli bir tarihsel bağlamı aydınlatmayı amaçlamaktadır. Slovak halkının Katolik inancının, milliyetçi duygularını nasıl şekillendirdiğini ve bu dönemde din-siyaset ilişkisinin nasıl evrildiğini inceleyen çalışma, toplumsal ve kültürel dinamiklerin anlaşılmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. Ayrıca çalışma, dinin siyasete olan etkisi ve siyasetin dinle etkileşimi detaylı bir şekilde analiz edilerek genel din-siyaset ilişkisinin anlaşılmasına da katkıda bulunmaktadır. Slovak milliyetçiliği ile Katolik inancı arasındaki ilişkinin incelenmesi, bu iki unsurun birbirini nasıl etkilediğinin ve milliyetçiliğin dinle olan bağlantısının derinlemesine anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, din ve milliyetçilik arasındaki genel ilişkinin anlamına yönelik daha geniş bir anlayışın geliştirilmesine katkı sağlayıp, aynı zamanda Slovakya'nın tarihindeki bu önemli dönemi derinlemesine irdeleyerek özgün bir bakış sunmayı hedeflemektedir. Slovakya'nın yüzölçümü (49,036 km²) ve nüfusu (5 milyon 4000) itibarıyla küçük bir ülke olması, Türkiye ile ilişkilerinin

yoğunluğu ve biçimini potansiyel olarak etkilediğinden, ülkemizde Slovakya ile ilgili yapılan akademik çalışmaların sayısının da etkilendiğini söylemek mümkündür. Bu çalışma, Slovakya çalışmalarına bu açıdan da bir katkı niteliğindedir.

Bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Öncelikle ilk bölümde din-siyaset, din-milliyetçilik arasındaki ilişkiye değinilecektir. İkinci bölümde Slovakya milliyetçiliğinin gelişimi, üçüncü bölümde Slovakların Hristiyanlığa geçişleri ve Katolik mezhebinin Slovakya’da baskın hale gelmesi ve son bölümde ise Slovak Cumhuriyeti’nde (1939-45) din, siyaset ve milliyetçilik arasındaki ilişkiler ele alınacaktır.

Din ve Siyaset

Siyaset ve din arasında karmaşık ve çok yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Toplumsal, kültürel, tarihsel veya coğrafi bağlamı ne olursa olsun, her toplumda din, siyasetin ve toplumun dinamikleri üzerinde temel bir etkiye sahiptir. Dinin siyaset üzerindeki bu etkisi, siyasi süreçlere ve karar alma mekanizmalarına doğrudan etki etme, oy verme davranışlarını belirleme, siyasi grupların ve partilerin temel dayanaklarından biri haline gelerek devletin yönetim biçimi ve yapısını belirleyebilme gibi hususlarda kendini gösterir. Dini kurumlar ve aktörler, kendi ahlaki, ideal ve maddi çıkarlarını geliştirmek için siyasi süreçlerin parçası haline gelebilmektedir. Siyaset de bu süreçte sadece “maruz” kalan konumda değildir. Siyasi yöneticilerden çeşitli siyasi hareketlere kadar tüm siyasi kurumlar ve kuramlar, meşruiyet ve destek sağlamak için dini aktif bir şekilde kullanabilirler. Bu durum, din ve siyaset arasındaki ilişkiyi simbiyotik bir nitelik kazandırır; her iki taraf da diğerini kendi çıkarları ve güçlerini pekiştirmek için kullandığı veya araçsallaştırdığı bir ilişki içindedir (Linz, 2004: 102-108; Williams, 1996: 370).

Din-Milliyetçilik Etkileşimi: Siyasetin Dinselleşmesi ve Dinin Siyasallaşması

Siyaset ile dinin iç içe geçmenin en önemli veçhelerinden biri, din ve milliyetçilik ilişkisidir. Din ile milliyetçilik arasında tarihsel, teorik ve ampirik olarak yakın bir ilişki bulunmaktadır. Tarihsel olarak din, milliyetçiliğin ve ulus-devlet oluşumunun en güçlü dayanaklarından biri olmuştur. Teorik olarak, dinlerin milliyetçiliğin yeni bir kimlik oluşturma sürecinde dil, kavram, değer ve kurum sağlamada önemli bir rol oynadığı görülmektedir. En seküler milliyetçilik türlerinin bile toprak, halk ve ulus için dini veya yarı dini temeller bulmaya çalışması, bu teorik ilişkinin varlığına dair önemli ipuçları vermektedir. Ampirik olarak, dinin kurum, aktör ve fikir bakımından milliyetçi hareketler, ulus-devlet ve siyasi aktörlerle karşı karşıya veya yan yana konumlandığı görülmektedir. Din, milliyetçi hareketleri ya desteklemiş ya da şiddetle karşı çıkmış ya da kayıtsız kalmış ve herhangi bir söylemsel ya da operasyonel tepki göstermemiştir (Soper ve Fetzer, 2018: 2; Linz, 2004: 107).

Din ile milliyetçilik, milli kimlik ve millet arasında pozitif veya negatif bir ilişki olup olmadığından bağımsız olarak, her iki kavram setinin de belirli bir grup için dayanışma kaynağı olduğu, belirli bir kimliğe ve kültüre atıfta bulunduğu, “hayali bir topluluğu” paylaştığı, sembolleri önemsemediği, kendi mensuplarını paylaşılan ortak anlamlarla tatmin ettiğini söylemek mümkündür. Hem din hem de milliyet/milliyetçilik “mekân ve zaman ekseninde insanları hem birleştirebilen hem de bölebilen eşit şekilde hayal edilmiş topluluklardır” (Soper ve Fetzer, 2018: 9; Anderson, 2006: 5-6; Fokas, 2015: 1-2).

Din, kimi durumlarda milliyetçiliğin kökenini, gücünü veya ayırt edici karakterini açıklayan önemli bir unsurdur. Örneğin Protestanlık-İngiliz milliyetçiliği, Katoliklik-Polonya milliyetçiliği, Şinto-Japon milliyetçiliği gibi örneklerde belirli dinler veya mezhepler belirli milliyetçilik biçimlerini şekillendirmekte, dini motifler, anlatılar ve sembolleri siyasi alana aktararak milliyetçi iddialarının inşa edilmesinde önemli rol oynamaktadır (Brubaker, 2012: 5-6). Kimi durumlarda ise milliyetçilik ile din iç içe geçmiş iki olgudur. Burada, din, dışsal veya bağımsız olarak milliyetçiliği açıklamaya çalışan bir değişken değil, milliyetçiliğin bir parçasıdır ve ulusun söylemsel veya ikonik temsilinin merkezinde yer alan mitleri, metaforları ve sembolleri sağlamak suretiyle onunla iç içe geçmiştir (Brubaker, 2012: 8-9).

Sonuç olarak, siyaset ve din arasındaki ilişki, din ile milliyetçilik arasındaki etkileşim, toplumların kimlik oluşturma süreçlerinde ve siyasi dinamiklerinde önemli bir rol oynamaktadır. Din, milliyetçilikle iç içe geçerek, toplumların kolektif belleğini şekillendirir ve siyasi süreçlere derinlemesine etki eder. Bu bağlamda, din ve milliyetçilik arasındaki ilişki, toplumların ve devletlerin evriminde belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasal Katolisizm, Katoliklik ve Milliyetçilik

Çalışmamız bağlamında, Katolikliğin siyasallaşması ve Katoliklik ile milliyetçilik ilişkisini özel olarak ele almakta da fayda vardır. Avrupa'nın en büyük dini grubu olan Katolik Kilisesi siyasi güç olarak da yüzyıllar boyunca Avrupa'nın siyasi ve sosyal tarihinde belirleyici bir rol oynamıştır. Özellikle Güney ve Batı Avrupa'da (İspanya, Portekiz, İtalya, Avusturya-Macaristan, Fransa ve 1830'dan sonra Belçika) çoğunluğu oluşturan Katolikler, Hollanda, İsviçre ve Almanya'da ise en büyük azınlık kesimi oluşturmuştur. Katoliklerin dini uygulamaları ve bağlılığı, bölge, cinsiyet ve sosyal sınıfa göre bazen önemli ölçüde farklılık gösterse de Katolik Kilisesi sadece kurumsal bir yapıdan ibaret olmamış, aynı zamanda mensuplarına anlam ve düzen sağlayan bir kültürel sembol ve ritüel sistemi, "kutsal bir gölgelik" işlevi de görmüştür (Kselman, 2006: 377). Ayrıca, papalıktan ulusal kilise hiyerarşilerine ve cemaat rahiplerine kadar inen hiyerarşik yapı, değişmez inanç öğretisi ve aktif, örgütlü takipçileri, Katolikliğin kurumsal bir monolit olarak korunmasını sağlamış ve onu diğer mezheplerden ayırmıştır (Conway, 2009: 2).

Fransız Devrimi'nin ardından Katoliklik siyasallaşmaya başlamıştır. Fransız Devrimi, Katolikleri siyasi alana itmiştir. Devrim, kilisenin otoritesini sarsmış ve kilisenin devletle olan ilişkisini dönüştürmüştür. Özellikle, devrim sonrası düzenlemelerle kilisenin devletin bir parçası haline gelmesi ve din adamlarının seçimle belirlenmesi gibi uygulamalar, kilisenin siyasi alanda etkisini belirgin şekilde azaltmıştır. Ayrıca, devrim sürecinde laik otoritenin önem kazanması ve din dışı değerlerin vurgulanması, kilisenin politik alandaki rolünü zayıflatmıştır. Bu durum, kilisenin devrime karşı tutum almasına ve monarşinin desteklenmesi gerektiği düşüncesine yol açmıştır (Atkin, 2006: 387). 1789 sonrası dönemde, dini geçmişleri ne olursa olsun, devletlerin örgütlü dine karşı daha az hoşgörülü olması, Sanayi Devrimi'yle bağlantılı toplumsal ve ekonomik sorunlar Katolikleri, özellikle de alt düzey din adamları ve laikleri siyasi partiler, sendikalar, gençlik hareketleri, çalışma çevreleri, dergiler ve gazeteler gibi modern popüler temsil biçimlerini denemeye yöneltmiştir. Bu şekilde başlayan Katolikliğin siyasallaşması süreci 1830'lu ve 1840'lı yıllarda belirginleşmiştir. 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde, Avrupa genelinde, özellikle Almanya, Fransa ve Belçika gibi ülkelerde, Katolik partiler kurulmuştur. Bu partiler, hem kilisenin hem de genel olarak Katolik çıkarlarının sesi olarak hareket etmiş ve siyasi arenada önemli bir güç haline gelmiştir (Conway, 2009: 3).

İki savaş arası dönemde, Katolikliğin siyasallaşması daha da yaygınlaşmıştır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, demokratik yapıların geliştiği Güney ve Doğu Avrupa'da, Katoliklerin siyasi arenada etkili bir şekilde örgütlendiği görülmüştür. Katolik partiler, sadece kilisenin savunulmasıyla sınırlı kalmamış, daha geniş toplumsal ve siyasi konulara da odaklanmıştır. Eğitimli ve kendine güvenen Katolik laiklerin siyasi hayatta aktif rol almasıyla birlikte, Katolik siyasi hareketleri daha da dinamik hale gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise birçok Avrupa ülkesinde Hristiyan Demokrat partileri kurulmuş ve Katolik siyasi hareketinin etkisi daha da artmıştır (Conway, 2009: 3-4).

Siyasallaşan Katolikliğin milliyetçilik ve milliyetçi hareketlerle ilişkisi iki farklı düzeyde gerçekleşmiştir. Bazı ülkelerde Katoliklik milliyetçi hareket ve yönetimlerle gerilimli bir ilişki yaşamıştır. Fransa, İtalya ve Almanya'da 19. ve 20. yüzyıllarda Katolik Kilisesi ile devlet arasında yaşanan gerilimler bu bağlamda örnek gösterilebilir. Fransa'da 1905'te çıkarılan Laiklik Yasası, kilise ile devletin tamamen ayrılmasını sağlamış ve Katolik Kilisesi'nin kamu hayatındaki etkisini azaltmış, bu da gerginliklere neden olmuştur. İtalya'da 1870'te Papalık Devleti'nin sona ermesi ve Papa'nın İtalya'yı tanınamaması, Kilise ile milliyetçi unsurlar ile uzun süreli bir gerilime yol açmış ve Mussolini'nin 1929'da Vatikan ile antlaşma imzalamasına kadar devam etmiştir. Almanya'da ise Bismarck döneminde, Katolik Kilisesi ve devlet arasında "Kulturkampf" adı verilen bir çatışma yaşanmış; bu süreçte Bismarck, Katolik Kilisesi'ni kontrol altına almayı amaçlamış ve kilise ile

devlet arasındaki gerginlik Katolikleri siyasi ve sosyal hayatta marjinalleştirmiştir (Ross, 1995: 687; Bahçekapılı, 2018: 18-19; Sarıtaş, 2019: 25; Güllü, 2019: 2-3).

Öte yandan Katolik Kilisesi, ulusal kimliğin, bağımsızlığın ve siyasi egemenliğin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla çeşitli milliyetçi hareketleri desteklemiş, hem bir din/mezhep hem de kültürel bir yönelim olarak bu milletlerle özdeşleşmiştir. Slovakya özelinde de Slovak Katolik Kilisesi ile Slovak milliyetçiliği arasındaki birbiriyle iç içe geçen bir ilişki söz konusu olup, bu durum 1939-1945 Slovak Cumhuriyeti'nde de kendini göstermiştir.

Slovak Milliyetçiliğinin Tarihsel Gelişimi

Slovakya, 9. yüzyılda Büyük Moravya İmparatorluğu'nun egemenliği altında birleşmiş, ancak iç çekişmeler ve Macar istilası sonucu 10. yüzyılda yıkılmıştır. Ardından Macaristan Krallığı ve Habsburg Monarşisi'nin egemenliği altına giren Slovakya, Birinci Dünya Savaşı sonrası Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasıyla 1918'de Çekoslovakya'nın bir parçası olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası'nın kontrolünde bağımsız bir devlet olan Slovakya, savaş sonrası tekrar Çekoslovakya'ya katılmış ve 1948'de komünist yönetim altına girmiştir. 1989'da Kadife Devrim ile demokrasiye geçiş yapmış ve 1993'te Slovakya bağımsızlığını kazanmıştır. 2004 yılında NATO ve Avrupa Birliği'ne üye olmuştur (Leff, 2018; Altuğ, 2003; Kirschbaum, 2005; Kováč, 2011: 3-4).

Slovakların ve Slovak milliyetçiliğinin tarihi, Macarlar ve ardından Çeklerle olan uzun süreli mücadele ve ilişkiler çerçevesinde şekillenmiştir. Yukarıda Macarların 907 yılında Büyük Moravya İmparatorluğu'nu istila edip, Kuzey Macaristan adını verecekleri bugünkü Slovakya topraklarını ele geçirdikleri ifade edilmişti. Macar yönetimiyle birlikte 10. Yüzyıldan itibaren Latince bölgeye hâkim olmuş ve 15. yüzyıla kadar Slav yerel dillerinden herhangi biri kullanılmamıştır. Bununla birlikte, Macaristan'da Latince resmi dil olarak kullanıldığı süre boyunca etnik kimliğin önemli bir rolü söz konusu olmamıştır. Slovaklar kendilerini “Slavlar” ya da “Macaristan Slavları” olarak adlandırmıştır. Ancak Slovakların komşularından farklı olduklarına dair bir farkındalıkları da vardır, çünkü Kuzey Macaristan'daki Macarlar ve Almanlar ile dil ve etnik köken açısından, Çeklerden siyasi sınırlar, Polonyalılardan Karpat Dağları (fiziksel engel) ile ve Rutenyalılarından (Ukraynalılar) dini farklılıklar nedeniyle belirsiz de olsa bir farkındalığa sahipti. Belirsiz bir “farklılık” duygusunun varlığına rağmen, bu komşuluk ilişkileri bu coğrafyada yaşayan halkları birleştirmeyi ve ötekilik duygusunu zayıflatmayı da sağlamıştır, çünkü Slovaklar bazı yönlerden bu komşu halklarla ortak değerleri paylaşmıştır. Örneğin, ortak bir devlet ve üst sınıflar açısından ortak bir siyasi gelenek nedeniyle Macar krallığında Macarlarla; Lutheranism nedeniyle Almanlarla, on yedinci yüzyılın ortasındaki kilise birliği nedeniyle Ruthenlilerle ve son olarak, 18. yüzyıla kadar Çekçe'yi edebiyat dili olarak kullanmaları nedeniyle Çeklerle ortak paydada buluşmuşlardır. Sonraki

süreçte var olacak Çekoslovak birliği de bu ortak paydalarda buluşabilmenin sonucudur (Brock, 1976: 3; Henderson, 2002: 2; Maxwell, 2009: 8-9; Mahoney, 2011: 100).

15. yüzyıldan sonra Çekçe, yasal ve idari amaçlarla kullanılmaya başlanmıştır. Çünkü bu dönemde Çekçe, Slav dilleri arasında en gelişmiş dil olarak öne çıkmış ve Bohemya'nın başkenti Prag da Avrupa'nın önde gelen kültür ve dini devrimin merkezi haline gelmiştir. Kendi idari veya kültürel merkezlerinden mahrum olan Slovaklar, kendi dillerine de yakın olan ve nispeten zengin Çek edebi dilini tarihsel ve siyasi koşulların etkisiyle benimsemişlerdir (Brock, 1976: 4).

16. yüzyılda Reform sürecinde önemli değişiklikler yaşanmasına rağmen, Slovaklar Çekçeyi kullanmaya devam etmiştir. Bu dönemde hem Katolik hem de Protestan Slovaklar, hukuki, idari ve özel yazışmalarda Çekçeyi tercih etmişlerdir. Fakat, Protestan ve Katolik Slovaklar arasında Çekçenin kullanımı farklılaşmıştır. Protestan Slovaklar, Çek kültür merkezlerinden uzak olmalarına rağmen, dil alanında "Slovaklaştırma" eğilimine karşı çıkmıştır. Bunun sebebi, onların Çekçeyi sadece bir dil olarak değil, aynı zamanda ona dini bir anlam da yüklemeleridir. O dönemde ayinlerde, ilahilerde ve İncil çalışmalarında Çekçe kullanılmaktaydı. Ancak Katolik Slovaklar için durum farklıydı. Onlar için Çekçe, dini bir anlam taşımazdı, çünkü mezhepleri farklıydı, dolayısıyla sadece kendini ifade etme ve haberleşme aracı olarak görüyorlardı. Bu nedenle Katolik Slovaklar arasında "Slovaklaştırma" eğilimi devam etmiştir (Brock, 1976: 4; Kirschbaum, 2005: 68).

16. yüzyılda Protestan Reformu bölgeyi etkisi altına almış ve soylular da dahil olmak üzere halkın çoğunluğu Protestanlığa geçmiştir. Bu durum Katolik Kilisesi'nin gücünü zayıflatmıştır. Ancak 17. yüzyılda başlayan Katolik Reformu, bu durumu tersine çevirerek bölgeyi yeniden Katolikleştirmiştir. Bu reform, Slovakların yeniden Katolik olmalarının yanı sıra, edebiyat dili olarak da Slovakçanın benimsenmesine yol açmıştır. Slovakçanın benimsenmesi ve güçlenmesinin arkasındaki temel sebep, Katolik Reformu'nun öncüleri ve misyonerlerinin mesajlarını Slovak halkına kolayca iletme ve onları Protestanlıktan vazgeçirme çabalarıdır. Bu mesajları iletme için Çekçe'nin yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Çünkü Çekçe eğitilmiş insanlar tarafından anlaşılabilir da, eğitimsiz veya yarı eğitilmiş kitleler için oldukça zordu. Bu nedenle, Katolik Kilisesi'nin bölgeye ilk gelen temsilcileri, tıpkı Kiril ve Methodios gibi, Slovak yerel dilinin geliştirilmesine büyük önem vermişlerdir. 1635 yılında Batı Slovakya'daki Trnava'da kurulan Cizvit üniversitesinde bir matbaa kurulmuş ve 1777'de üniversite taşınacağına kadar bu matbaada birçok kitap Slovakça basılmıştır (Brock, 1976: 5; Kirschbaum, 2005: 83; Mahoney, 2011: 101).

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında Slovakça konuşan Katolik din adamlarının amacı değişmiştir. Daha önce temel motivasyonları yeniden Katolikleştirme olan

bu din adamları artık yerel halkın Katolik Kilisesi'nin doktrinleri doğrultusunda eğitilmesini gaye edinmeye başlamıştır. Din adamlarının yerel dilde iletiŐim kurarak kitleleri uygarlaŐtırma ve eğitmede etkili olmaları o dđnemin devlet politikalarıyla uyumludur ve bir yđnđyle de araçsallaŐtırılmıŐtır (Brock, 1976: 6).

Bu dđnemdeki en önemli geliŐmelerden biri Katolik din adamı Anton Bernolák'ın 1787'de ortak ve standart bir dil oluŐturmayı amaçlayan ilk Slovakça dilbilgisi kitabı "Nauka reči slovenskej"i (Slovakça Dili Öğretisi) yayınlamasıdır. Bu durum, Slovak milliyetçiliğinin ve dilinin geliŐmesinde çok önemli bir rol oynamıŐtır. Çünkü Bernolák, edebiyat, eğitim ve resmi iletiŐim için yazılı bir form sağlayarak Slovaklar arasında ortak bir kültürel ve milli kimliğin Őekillenmesine katkıda bulunmuŐtur. Ayrıca Bernolák'ın çabaları Slovak edebiyatının temelini atarak yazarların ve entelektüellerin Slovakça'da fikirlerini daha etkili bir Őekilde ifade etmelerini ve paylaŐmalarını sađlamıŐ ve farklı bir Slovak edebiyat geleneğinin oluŐmasının önünü açmıŐtır (Brock, 1976: 9-11; Kirschbaum, 2005: 91; Maxwell, 2009: 85; Mahoney, 2011: 101).

Slovak aydınları 1848 Devrimleri sırasında Macarlaştırma politikalarına karşı mücadele etmiştir. Macarlaştırma politikası, Macar olmayan etnik grupları Macar kültürüne asimile etmeyi amaçlıyordu. Slovak aydınları ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içinde daha fazla özerklik arayıŐındaydı ve dilsel ve kültürel miraslarını MacarlaŐmanın etkisinden korumaya çalıŐıyordu. Slovak aydınlarının bu mücadelesi geniş kitlelere yayılmadı ve güçlü bir halk seferberliğinden mahrum kaldı. Slovak milli hareketi, Matice Slovenská'nın kurulmasına izin veren anayasal reformların ardından 1860'ların baŐlarında ivme kazandı. Matice Slovenská, Slovak ulusal hareketinin merkezi olarak iŐlev gördü ve kitapların Slovak dilinde yayınlanmasını kolaylaŐtırmada çok önemli bir rol oynadı. Bu süreçte Slovak milliyetçiliği dil meseleleri ve Slovak kültürünün özerklik tanınması talepleriyle sınırlıydı. Slovaklar, Slovak dilinin resmi dil olarak tanınmasını ve Slovak kültür kurumlarının kurulmasını talep ediyorlardı (Hroch, 2013: 182; Henderson, 2002: 3; Kirschbaum, 2005: 135).

Fransız Devrimi, milleti halkıyla iliŐkilendirirken, Alman Romantikleri ise Herder'in öncülüğünde milleti halkının konuŐtuđu dille iliŐkilendirdi. Bu milliyet kavramı, Doğu, Orta ve Güneydođu Avrupa'daki vatansız milletlerin entelektüel elitlerini önemli ölçüde etkiledi. Özellikle iki Slovak, tarihçi ve filolog Pavol Jozef Őafárik (1795–1861) ile Őair, tarihçi ve Lüteriyan papaz Jan Kollár'ın (1793-1852) çalışmaları bu süreçte ön plana çıktı. Her ne kadar Slovak milliyetçiliğini merkeze almamıŐ olsalar da, Slav halkları arasındaki dilsel ve kültürel birliği vurgulayan dilin önemini vurgulayan dilbilimsel çalışmaları, Slovak dilinin meŐrulaŐtırılmasına katkı sağladı ve Slovak milli kimliğinin temel bir unsuru olarak tanınmasını sağladı (Brock, 1976: 21-26; Kirschbaum, 2005: 143; Maxwell, 2009: 91; Mahoney, 2011: 101; Hudek, 2011: 259).

Bir Protestan ve Slovak milliyetçisi olan Ludovit Stur da, Slovak dilinin ve ulusunun "yeniden keşfi"nde belirleyici bir figür olmuştur. Stur, Bernolak'ın Katolik Batı Slavçasından farklı ve Doğu Slovakya'da konuşulan lehçelere yakın bir Slovak dili geliştirmiştir. Stur'un amacı Kuzey Macaristan'ın üç bölgesini tek bir Slovak milleti altında entegre etmektir. (Motyl, 2001: 486; Kowalská, 2011: 87-88; Altuğ, 2003: 4; Kirschbaum, 2005: 99-101).

Slovak milliyetçiliği 1867'den sonra Macarlaştırma siyasetinin güçlenmesiyle birlikte zayıfladı. Slovak dili kamusal yaşamdan ve eğitim kurumlarının çoğundan kaldırıldı. Slovaklar arasında milliyetçiliği teşvik edecek girişimler yasaklandı. Slovaklar kendi kültürlerini yalnızca siyasi olmayan şiir ve roman gibi edebi metinlerde yer verebiliyordu. Sadece Katolik rahipler, ilahiyat okullarında Macarca dışında eğitim alabiliyorlardı (Hroch, 2013: 182-183; Brock, 1976: 39; Leff, 2018; Maxwell, 2009: 15).

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması Slovak milliyetçiliği için de önemli bir dönüm noktası oldu. 1918'de kurulan Çekoslovakya, Slovak milli kimliğinin yeniden canlanmasını sağladı. Slovakya ve Slovaklar yeni kurulan devletin ayrılmaz bir parçası oldu (Henderson, 2002: 5; Cravens, 2006: 11; Mahoney, 2011: 140).

İki savaş arasında Slovaklar, Çekoslovakya içerisinde daha fazla özerklik elde etmek ve Çeklerle simetrik bir pozisyon kazanmak için mücadele ettiler. Bu süreçte öne çıkan en önemli isim Andrej Hlinka'dır. Slovak tarihinde önemli bir figür olan Katolik rahip Hlinka, Slovakların kendi kaderini tayin hakkını ve özerkliğini savunmuştur. Birinci Çekoslovak Cumhuriyeti'nde Slovak bir politikacı olarak görev alırken, Prag merkezliyetçiliğine ve Çekoslovakya'yı bir ulus devleti olarak meşrulaştırmak için kullanılan Çekoslovakizm ideolojisine kararlı bir şekilde karşı çıkarak Slovakya için özerklik taleplerini dile getirmiştir. Hlinka, Slovak Halk Partisi'ni kurmak için Macar Halk Partisi'nden uzaklaşmış ve Ağustos 1938'deki ölümüne kadar parti başkanlığını sürdürmüştür. Parti, 1925 yılında onun anısına Hlinka'nın Slovak Halk Partisi (HSPP) olarak yeniden adlandırılmıştır (Szabó, 2022: 699-700).

1938'deki Münih Anlaşması ve ardından Çekoslovakya'nın parçalanması ile Slovak tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Sonraki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız Jozef Tiso yönetiminde Birinci Slovak Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Nazilerin gölgesinde Slovakya özerk bir statü kazanmıştır (Henderson, 2002: 11).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Slovakya'nın kaderi ikinci bir Çekoslovakya deneyimi ile şekillenmiştir. 1945'te Nazi Almanyası'nın yenilgisiyle birlikte, Çekoslovakya yeniden kuruldu ve Slovakya tekrar bu federasyonun bir parçası olmuştur. Ancak, 1989'daki Kadife Devrim, Çekoslovakya'daki komünist yönetimin sona ermesine yol açtı ve 1993'te federasyonun barışçıl bir şekilde

dağılmasını beraberinde getirmiştir. Bu tarihten itibaren Bağımsız Slovak Cumhuriyeti kuruldu ve Slovaklar, ulusal egemenliklerini tam anlamıyla kullanmaya başlamıştır (Cravens, 2006: 18-19).

Slovakya’da Hristiyanlık ve Katolik Mezhebi

Slovakların Hristiyanlaşması, Orta Çağ döneminde (9. ila 10. yüzyıllarda) Orta ve Doğu Avrupa’daki diğer Pagan Slav halklarının Hristiyanlaşması ile benzer tarihsel dönemde ve koşullarda gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Slovakların Hristiyanlaşmasının tarihi, bir yönüyle Slavların Hristiyanlaşması tarihidir. Büyük Moravya Prensi I. Mojmir’in 831 yılında vaftiz edilmesi, ondan sonra gelen Rastislav’ın talebi üzerine 863 yılında Bizans İmparatorluğu’ndan bölgeye gelen Kiril ve Methodios kardeşlerin Slavların ve dolayısıyla Slovakların Hristiyanlaşmasında büyük rol oynamıştır.¹ Kiril ve Methodios Bizans’tan ayrılmadan önce Glagolitik alfabesini icat etmişlerdi. Bu alfabe sayesinde ayinle ilgili metinler Slav diline (Eski Kilise Slavcası) tercüme edildi. Böylece Eski Kilise Slavcası, Slavların ilk edebi dili olarak kabul edildi ve tüm Slav halklarının eğitimlerinin de temelini oluşturdu. İki misyoner kardeş bölgede kaldıkları süre zarfında sürekli olarak metinleri tercüme ettiler ve öğrencileri eğittiler.² Kiril ve Methodios’un faaliyetleri, özellikle Güney ve Doğu Slavlarının geniş bir kültür faaliyeti yürütmelerine, Orta Çağ’da kendi milli değerlerini korumalarına ve kendilerine özgü bir kültür yaratmalarına da olanak sağlamıştır (Angelov, 1970: 6-10; Ivanič, 2016: 126-127; Juran ve Ondrasek, 2020: 3; Moravčiková, 2014- 47-48; Cravens, 2006: 6).

16. yüzyılda Reform hareketi, Katolik Kilisesi’nin Avrupa’da yüzyıllar boyunca sürdürdüğü hakimiyetini sarsmıştır. Kilisenin zenginleşmesi, endüljans ticareti ve matbaa ile basım teknolojilerinin gelişimi, İncil’in yerel dillere çevrilmesi gibi dini, siyasi ve ekonomik faktörler Hristiyan toplumlarını derinden etkilemiştir. Bu değişim sürecinde mezhep birliği bozulmuş, Protestanlık, Kalvinizm gibi farklı mezhepler ortaya çıkmıştır. Reform hareketi Slovakya topraklarında da hızla yayılmış, önce Alman nüfusun, daha sonra kasaba ve kırsal alanlardaki soylular da dahil olmak üzere Slovakların çoğunluğunun Protestan olmasına yol açmıştır. Bu değişim, Katolik Kilisesi’nin etkisini ciddi şekilde zayıflatmıştır. Üstelik, Martin

¹ Büyük Moravya hükümdarı prens Rastislav’ın (846-870) Alman ve Latince etkisini kırmak için Bizans İmparatorluğu ile diplomatik ilişkiler kurduğu ve yazdığı mektupta “İnsanlarımız putperestlikten vazgeçerek Hristiyanlığı kabul ettikleri halde, gerçek Hristiyan dinini öz dilimizle yayacak bir öğretmenimiz yoktur. Öteki halklar da bunu görünce bizi izleyecekler. Bundan ötürü büyük hükümdarımız, bize böyle bir piskopos ve öğretmen gönder. Çünkü iyi din sizden çıkıyor, her tarafa yayılıyor” demektedir (Angelov, 1970: 6).

² Kiril’in biyografisinde “Bütün din kitaplarını kısa sürede çevirdikten sonra öğrencilerine sabah duası, her saat başından okunan dua, akşam duası, küçük akşam duası, dinsel törenler üzerine bilgi verdi” (Angelov, 1970: 21).

Luther'in ilahiyat profesörü olarak görev yaptığı Wittenberg Üniversitesi'nde Slovak öğrencilerin olması, Slovakya'da da Luteryen papazlarının yetişmesine olanak sağlamıştır. Bu süreç, Slovak halkının Protestan inancını benimsemesinde önemli bir etkiye sahip olmuş ve Katolik Kilisesi'nin geleneksel otoritesinin aşınmasına neden olmuştur (Juran ve Ondrasek, 2020: 4; Kirschbaum, 2005: 83; Čičaj, 2011: 72-73; Mahoney, 2011: 86).

Katolik kilisenin reform hareketine karşı giriştiği, Reform hareketinin tezlerine karşı bir savunma ve aynı zamanda yeniden dine döndürme, yeniden eğitim, sürgün veya imha yoluyla bu hareketleri baskılama niteliğindeki *Katolik Reformu* veya *Karşı Reform* ile birlikte Slovaklar tekrar Katolikliğe dönmeye başlamış ve Protestan olan Slovakların sayısı gittikçe azalmıştır. Katolik Reformu'nun Slovakya'da başarılı olmasında buraya gelen Cizvitlerin etkili çalışmaları önemli rol oynamıştır. Cizvitler Slovakları yeniden Katolikleştirmenin yanı sıra edebiyat dili olarak gerçek bir Slovak yerel dilinin benimsenmesine de yol açmıştır. Cizvitler, Slovakları yeniden kazanıp Katolik inancına döndürdükten sonra, Slovakların kendi dilinde eğitim almalarına öncelik vererek bu sayede hem yerel dilin gelişimine öncülük etmiş hem de onların mezhep değiştirmemelerini sağlamıştır. 1635 yılında Batı Slovakya'daki Trnava'da kurulan Cizvit üniversitesinde bir matbaa kurulmuş ve üniversite 1777'de başka bir yere taşınmaya kadar yerel dilde çok sayıda kitap basılmıştır. Eğitim, dil ve din unsurlarının birbiriyle etkileşim içine girdiği tüm faaliyetlerle birlikte Slovaplarda Katolik mezhebi ve kimliği güçlenmiş ve Slovak milli kimliğinin ayrılmaz bir parçası olmuştur (Brock, 1976: 5; Kirschbaum, 2005: 68-73; Čičaj, 2011: 83-86; Barker, 1998: 62).

Slovak Cumhuriyeti'nde (1939-45) Din ve Milliyetçilik

II. Dünya Savaşı öncesinde Almanya, çeşitli vaatlerle Slovak milliyetçileriyle ittifaklar kurarak Çekoslovakya'nın iç siyasetinden yararlanmaya çalışmıştır. Tekrar Macaristan'ın hakimiyetine girmek istemeyen ve Hitler'in vaatleriyle silahlanan Slovak milliyetçileri, Çekoslovakya ve Çekoslovak yanlısı Slovaplardan ayrı hareket ettiler. 1939'da rahip Dr. Josef Tiso (1887–1947) Almanya'nın desteğiyle kendi ulus devletlerini kurma yolunda Slovak halkını mobilize etti. (Motyl, 2001: 488; Fetzer ve Soper, 2023: 212; Barker, 1998: 50).

Slovak Cumhuriyeti 14 Mart 1939'da Bratislava'da ilan edildi. Başkenti Bratislava olan bu devlet, Anayasaya göre cumhuriyetçi bir sisteme sahipti. Devletin en yüksek yasama organı, Slovak Cumhuriyeti Diyeti (Snem) idi. Üyelerinin devlet başkanı tarafından atandığı Diyet (Snem), devlet totaliter bir hal aldıkça etkisini ve gücünü yitirmiştir. Düzenlemeler parlamento tarafından kabul edilen kanunlar ile değil, giderek daha fazla yasama yetkisini elinde toplayan hükümet tarafından çıkarılan kararnameler ile şekillenmiştir (Kamenec, 2011: 175-177; Kirschbaum, 2005: 192; Fetzer ve Soper, 2023: 212; Mahoney, 2011: 182).

Hlinka'nın Slovak Halk Partisi, o dönemde devletin merkezi otoritesini etkin bir biçimde kontrol ediyordu. Bu parti, anayasa ve diğer hukuki düzenlemeler tarafından Slovakya'daki tek yasal siyasi parti olarak belirlenmiŐti, bu da sadece bu parti üyelerinin devletin farklı kademelerinde aktif görev alabildiği anlamına geliyordu. Slovak Cumhuriyeti Anayasası'nın 58. Maddesi, açık bir şekilde "Slovak halkının siyasi hayata Hlinka'nın Slovak Halk Partisi aracılığıyla katılacağını" vurgulamaktaydı (Nedelsky, 2001: 222; Kirschbaum, 2005: 83; Sokolovič, 2018: 247; Magdolen, 2015: 234).

II. Dünya Savaşı'nın ilerleyen dönemlerinde, Slovak Cumhuriyeti'nde Almanya'nın politik ve askeri yönlendirmesi daha etkili olmaya başlamış, bu durum, kabinenin oluşturulması ve devlet görevlilerinin atanmasına yansımıŐtır. Ayrıca bu durum, ülkedeki siyasi karar alma süreçlerini de etkilemiştir. (Kamenec, 2011: 177-178).

Bu süreçte Slovakya'da meydana gelen en önemli olaylardan birisi devletin ve milletin düşmanı olarak damgalanan Yahudilere karşı yürütölen politiklardır. Yahudi karşıtı politikalar, önce din temelinde baŐlamıŐ, ancak daha sonra ırksal temellere dayalı ayrımcılığa evrilmiŐtir. 1941'de Slovak hükümeti, Yahudi Yasası'nı kabul ederek Yahudilere ekonomik faaliyetlerde bulunma, eğitim alma, sosyal etkinliklere katılma gibi temel hakları kısıtlayan ağır önlemler getirmiŐtir. Ayrıca, bu yasa sarı Davut Yıldızı rozeti takma zorunluluğu, Yahudilerle evlenme yasağı gibi Yahudilere karşı aŐađılayıcı ve ayırt edici uygulamalara da yol açmıŐtır. Slovakya, Almanya etkisi altında olduğu için, Nazilerin Dođu'ya sınır dıŐı etme politikası çerçevesinde, Slovak hükümeti tarafından Yahudi nüfusunun büyük bir kısmı, kamplara gönderilerek soykırımı tabi tutulmuŐtur. Bu süreçte, yaklaşık 58.000 Slovak Yahudi'si zorla sınır dıŐı edilmiŐ ve öldürölmüŐtür (Hoppenbrouwers, 1998: 23; Henderson, 2002: 13; Smihula, 2011: 14; Kamenec, 2011: 188-189., NeŐťáková ve NıŐňanský, 2016: 89; Fetzer ve Soper, 2023: 212; Mahoney, 2011: 183).

II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Almanya'nın çöküŐünün kaçınılmaz hale gelmesi ve Alman ordusunun geri çekilmesiyle birlikte bu cephede yer alan Slovak Cumhuriyeti ve diğer kukla devletler de dađılmıŐtır. Nisan 1945'te Sovyetler, Doğu Avrupa'ya ilerlemiŐ ve bu durum, Slovak Cumhuriyeti'nin sonunu getirmiştir (Kamenec, 2011: 191-192).

Kuruluş sürecine değindiğimiz ve 1939-1945 yılları arasında kısa bir süre var olan Slovak Cumhuriyeti'nde din ve milliyetçilik birbiriyle iç içe geçmiştir. Bu birlikteliği din devleti olma, kilise-devlet elitlerinin özdeşliği, dinin siyasi söylemlerde ve politikalarda etkili olması ve son olarak sonraki nesillerde de bu döneme dair tarihsel hafıza çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

Devletin Dini Temeller Üzerine Kuruluşu: Bir Hristiyan Devleti olarak Slovak Cumhuriyeti

Slovak Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden biri Hristiyanlık olup, bu prensip devletin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Devletin temeli, Katolik rahip Andreas Hlinka'nın liderliğinde ve Katolik sosyal doktrinlerin etrafında şekillenmiştir. Anayasa, devletin Hristiyan doğasını vurgulamak adına Tanrı'ya ve Hristiyanlığa sık sık atıflarda bulunmaktadır. Anayasanın başlangıcında “Yüce Tanrı'nın koruması altındaki Slovak milleti, ulusal kalkınması için ayrılan topraklarda çağlar boyunca hayatta kaldı ve orada, tüm Gücün ve Hukukun Kaynağı olan Tanrı'nın yardımıyla bağımsız Slovak devletini kurdu” ifadesi bulunmaktaydı. 1940 yılında Eğitim Bakanı Narodny Pracovník azınlıklara ilişkin bir söyleminde “Hristiyan ilkeleri üzerine kurulmuş bir devletimiz var” ifadesini kullanmıştır (Jelinek, 1976: 7; Ward, 2013: 190).

Josef Tiso, 1939 yılındaki bir konuşmasında Hristiyanlığın özel bir alanla sınırlı kalması gerektiği fikrini reddederek, Hristiyanlığın sadece kişisel inanç ve ahlakla ilgili değil, aynı zamanda kamusal alan ve uluslararası ilişkiler de dahil olmak üzere tüm yaşam alanlarını etkileyecek bir güce sahip olduğunu savunmaktadır (Ward, 2013: 200). Ayrıca, devletin yöneticileri olan Parlamento üyeleri ve cumhurbaşkanı da dahil olmak üzere yetkililer, yeminlerinde görevlerine bağlılıklarını Hristiyan ilkeleriyle vurgulamışlardır. Yine Anayasa, din, ifade ve diğer temel hakları güvence altına almasına rağmen, bu özgürlüklerin yasalara, kamu düzenine ve devletin Hristiyan ahlakına uygun olması şartına bağlamıştır. Böylece kamusal yaşamın “Hristiyan ahlakı ve eşitliği” ekseninde sürdürüleceği belirtilmiş, dini değerlerin kamusal alanda güçlendirilmesi ve korunması amaçlanmıştır. Vatikan'ın da Slovak Cumhuriyeti'nin kuruluşunu tanınması, devletin Hristiyan kimliğiyle yakından ilgili olmuştur (Nedelsky, 2012: 95; Conway, 1974: 89; Moravčíkova, 2006: 315; Kubátová ve Kubát, 2021: 9; Szabó, 2022: 700-701). 1940 yılında bir Vatikan yayını “Slovakya Devlet Başkanı Monsiyör Tiso'nun ülkeyi Hristiyanlık temelinde yeniden inşa etme planı, Vatikan tarafından memnuniyetle karşılandığını” belirtmiştir (Moore, 1941: 31).

Slovak Devlet ve Kilise Elitlerinin Birlikteliği

Slovak Cumhuriyeti'nde yönetici eliti ile kilise eliti bütünleşmiştir. Devlet kurulduktan sonra başkan olan Tiso, rahipti. Mitinglerde siyah rahip gömleği giyiyordu. Ayrıca Tiso'nun, papaların dışında modern bir Avrupa devletinin başına geçen tek Katolik rahip olması, Slovak Cumhuriyeti'nin dikkat çekici bir özelliğidir (Ward, 2013: 195).

Tiso'dan önce Slovak milliyetçi hareketinin önderlerinden olan Andrej Hlinka da rahipti. Hlinka, Slovakların kendi kaderini tayin hakkını ve özerkliğini dile getiren Slovak tarihinin önemli aktörlerinden biriydi. Ayrıca Katolik Kilisesi'nin liderleri ve diğer önemli temsilcileri, Slovak Cumhuriyeti Diyeti, Devlet Konseyi

ve iktidardaki devlet partisinin çeşitli yapılarında etkili pozisyonlarda bulunarak politika ve yönetimde önemli roller üstlenmişlerdir. Örneğin, 1940'ta Parlamento üyelerinin on ikisi rahipken, on sekiz eyalet müşaviri arasında üç din adamı yer almaktaydı. Aynı yıl içerisinde, rahipler partinin elli sekiz ilçe teşkilatından yirmi yedisine ve altı ilçe teşkilatından ikisine liderlik etmişlerdir. Başkent Bratislava'nın yanı sıra diğer bölgelerin belediye başkanlarının da din adamlarında oluşması, bu bütünleşmenin yerel yönetim seviyesinde de belirgin bir şekilde kendini gösterdiğini göstermektedir. Hlinka Muhafızları ve Hlinka Gençliği gibi kuruluşlarda Kilise mensuplarının aktif görevlerde bulunmaları da önemlidir. Rahipler, partinin sayısız yerel şubesini denetleyerek, aile-öğretmen derneklerini ve okulları yönlendirerek, ticari ve endüstriyel firmaların yönetim kurullarında yer alarak, gönüllü veya resmi birçok kuruluşta etkin bir rol oynamışlardır. Ayrıca, parti ideologlarının birçoğunun rahip olarak atanmış olması, siyasi ideoloji ile dini liderlik arasındaki yakın ilişkiyi ortaya çıkarması bakımından önemlidir (Jelinek, 1980: 368; Kubátová ve Kubát, 2021: 8-9; Kamenec, 2011: 180; Magdolen, 2015: 234).

Bunun yanı sıra Katolik Rahipler de yönetime desteklerini açıkça ilan etmekten çekinmemiştir. 7 Kasım 1940'ta Katolik din adamları, Katolik Kilisesi'nin resmî gazetesi *Katolícke noviny*'de (Katolik Haberleri) Slovak Cumhuriyeti'ne bağlılıklarını aşağıda aktarılan maddelerde açıkça ilan etmişlerdir:

- “1. Slovak Katolik rahipler, Hlinka'nın kurduğu partinin ilk saflarında öncü ettiler.
2. Slovak Katolik rahipler, Hlinka'nın parti gazeteleri olan Slovak ve Slovenská pravda'yı (Slovak Gerçeği) kendi kaynaklarıyla ayakta tutuyorlardı.
3. Slovak Katolik papaz evleri her zaman Hlinka'nın milletvekilleri ve ilçe parti sekreterleri için bir sığınak olmuştur.
4. Slovak Katolik rahipler, HSL'S'nin (Hlinka'nın Slovak Halk Partisi) belediye örgütlerinin ruhu olmuştur: köylerde onlar bu örgütlerin başkanları veya aktif üyeleriydi.
5. Slovak Katolik rahiplei HSL'S adına konuşmalar yaptılar ve makaleler yazdılar.
6. Slovak Katolik rahipler HSL'S yüzünden mağduriyetler yaşadı.
7. Yahudi-Marksizm'e ve Kızıl Komünizme karşı ilk savaş açanlar Slovak Katolik rahiplerdi.
8. Slovak Katolik rahipler, HSL'S'nin kaleleri olan Katolik Kadın Derneği ve Orol [Kartal] Derneği'nin (HDLS'nin dini ve politik ideallerini aşlamak için kullanılan bir spor kulübü) liderleriydi.

9. Slovak Katolik rahipler milleti ahlaka yönlendirmiş ve her türlü zararlı yabancı etkiye karşı korumuştur.
10. Slovak Katolik rahipler, ulusu yeniden canlandırmak için benzersiz ekonomik fedakarlıklarda bulundular.
11. Slovak Katolik rahipler Slovak Devleti'ni büyük bir memnuniyetle karşıladılar ve onun gelişmesine ilk katkıda bulunanlar oldu.
12. Bu yeni devlette Slovak Katolik rahipler, en aktif HSLS üyelerinin öncülüğünü oluşturdular.
13. Slovak Katolik rahipler açıkça bu Hükümetin yanında yer almaktadır” (Concordat Watch, t/y).

Siyasi Söylemlerde Dinin Etkisi

Katı bir dini perspektif ve Katolik etkisinin yansıtıldığı siyasi söylemler de Slovak Cumhuriyeti'nde milliyetçilik, siyaset ve din arasındaki simbiyotik ilişkiyi açığa çıkaran önemli göstergelerdir. Tiso'nun aşağıda alıntılatacağımız bazı sözleri bu ilişkiyi açıkça ortaya koyan önemli unsurlardır.

Tiso Mayıs 1939'da yaptığı bir konuşmada “Bugün bu topraklarda büyük bir Katolik yeniden doğuşuna tanık oluyoruz. Bütün okullara haçları yeniden yerleştirdik, din eğitimini geri getirdik. Askerler pazar ayinlerine katılmakla yükümlüdürler ... Katoliklerin gelişmesi için hiçbir yerde buradan daha fazla özgürlük olmadığına inanıyorum. Biz her zaman olduğumuz gibiyiz ve öyle kalacağız: Hıristiyan ve Slovak. Yalnızca bu bizi gerçekten birleştiriyor ve ortak yaşamımızın sağlam temelini oluşturuyor” demiş ve devletin Quadragesimo Anno³'ya göre şekilleneceğini eklemiştir. (Conway, 1974: 89).

Tiso'nun 1930'daki “Slovak Halk Partisinin İdeolojisi” açıklamasında “din kesinlikle insan faaliyeti için normlar sağlar- ve politika öyle bir faaliyettir ki bu nedenle dinin yetki alanından çıkarılamaz. Öte yandan din, milletin kültürünün bir unsurudur ve dolayısıyla siyasetin de bu unsurla ilgilenmesi gerekir” (Nedelsky,

³ Quadragesimo Anno, 15 Mayıs 1931 tarihinde Papa XI. Pius tarafından yayımlanan bir sosyal ansiklopedik mektuptur. Bu mektup, önceki sosyal ansiklopedik mektup olan Rerum Novarum'un (1891) 40. yıl dönümünde duyurulmuş ve bu nedenle “Kırk Yılın Sonunda” adını almıştır. Quadragesimo Anno, değişen ekonomik ve siyasi koşullar karşısında Katolik sosyal öğretisinin bir parçası olarak kilisenin duruşunu belirler. Mektup, işçi hakları, sosyal adalet, ekonomik düzen ve toplumsal sorunlar gibi konuları ele alır. Liberalizm, sosyalizm, korporatist-faşist sistem ve komünizm gibi farklı ideolojilere eleştirel bir yaklaşım sunar, kapitalizm ve komünizm arasında bir denge kurulması gerektiğini ve devlet müdahalesinin sosyal adaletin korunması için önemli olduğunu vurgular. Mektup, Katolikleri toplumun daha etkili bir şekilde yeniden inşasına katılmaya teşvik etmektedir (Berendt, 2012: 3).

2001: 220) diye belirterek dinin toplumsal ve kültürel bir rolü olduğunu, bu nedenle siyasetin de bu gerçeği göz önünde bulundurması gerektiği ifade etmiştir.

30 Haziran 1940'ta Slovak Katolik Öğrenci Örgütü'ne yaptığı konuşmada Tiso, "Biz Katoliklerin kimseden ders almaya ihtiyacı yok; bizim sistemimiz var. Dolayısıyla Katoliklik kamu hayatına girmeli... Katoliklik siyasete yön vermelidir... Bunun dışındaki her türlü politika gangster siyasetidir. Katolik etiği olmasaydı kültür olmazdı" diyerek Katolikliğin bağımsızlığını ileri sürmüştü, Katoliklerin başkalarından ders almasına gerek olmadığını, Katolikliğin kamusal yaşama dahil olması ve siyasete yön vermesi gerektiğini belirtmiştir (Wolff, 1977: 8). Tiso, "Slovakya'da Katoliklik siyasette etkili ve sorumluluk taşımaya hazır. Şehadete bile hazırdır" sözüyle Slovakya'da Katolikliğin yalnızca etkili olmakla kalmayıp aynı zamanda sorumluluk almaya hazır olduğunu, hatta şehitliğe hazır olduğunu dile getirmiştir. (Wolff, 1977: 13).

Tiso'nun "bağımsız Slovak devletinde şu sloganla başlatılan yolculuğa devam edecek: Tanrı için, ulus için! (*Za Boha, za národ!*)" şeklindeki ifadesi de din ve milliyetçilik anlayışını açıkça ortaya koymuştur (Kubátová ve Kubát, 2021: 11). Tiso'nun "Tanrı için millet için" sözü aynı zamanda Hlinka'nın Slovak Halk Partisi'nin (HSPP) de sloganıdır (Nedelsky, 2001: 223).

Politikalarda Dinin Etkisi

Slovak Cumhuriyeti'nde, milliyetçilik, siyaset ve din arasındaki simbiyotik ilişkiyi ortaya koyan bir başka unsur, siyasi politikaların din ve Katoliklik temelinde şekillenmesidir. Esasen tüm anayasal ve yasal düzenlemelerde kamusal yaşamın "Hıristiyan ahlakı ve eşitliği" ekseninde sürdürüleceği belirtilmiş, politika yapım sürecinde dini değerlerin kamusal alanda güçlendirilmesi ve korunmasının gözetileceği vurgulanmıştır.

Özellikle Kilise, eğitim politikaları üzerinde belirgin bir etkiye sahip olmuştur. Eğitim müfredatı, rejimin Katolik milliyetçi ideolojisini yansıtacak şekilde derin değişikliklere uğramıştır. Dini derslerin önceliklendirilmesi, din eğitiminin zorunlu hale getirilmesi ve kilise törenlerine katılımın zorunlu kılınması gibi adımlar, eğitim sisteminin Kilise'nin etkisi altına girmesini sağlamıştır. Ayrıca, karma eğitimin yasaklanmasıyla kız ve erkek çocukların birlikte eğitim görmesi engellenmiştir (Szabó, 2023: 330; Zavacká, 2012: 443; Vadkerty, 2020: 136; Atkin ve Tallett, 2003: 248; Conway, 2009: 59; Cohen, 1999: 50).

Katolikliğin kamusal hayatta etkisini artırma planına uygun olarak, dini temelli eğitim okul dışına da taşmıştır. Kilisenin onlarca kuruluşu ülke genelindeki köylerde dini kurslara ve misyonlara öncülük etmiş ve toplumu manevi ilkeler doğrultusunda eğitmeyi amaçlayan sayısız dergi ve gazete yayınlamıştır. Katolik Öğrenciler Birliği ve Katolik Akademisyenler Derneği de "Slovakya'nın Katolik kimliğini korumak" ve "Katolik değerlerine uygun olarak bilim ve bilgiyi

geliştirmek” amacıyla ülke genelinde toplantılar düzenlemiş ve yayınlar dağıtmıştır (Ryder, 2017: 86).

Kilisenin eğitim ve basında dışında mevzuatta ve evlilik haklarının kullanılmasında, ahlakın denetlenmesinde ve kültürel politikalarında önemli ölçüde etkisi hissedilmiş, hayatın her aşamasına ilişkin politikalarda söz sahibi olmuştur. Bu süreçte özellikle aile, kadın ve doğum gibi konularda Kilisenin etkili olduğu politikalar izlenmiştir. Öncelikle aile kurumu ön plana çıkarılmış, kadınların “özel hayata” yani “eve” dönüşleri teşvik edilmiştir. Aile “genel olarak devletin ve toplumun temel hücresi” olarak tanımlanmış, çok çocuk doğuran anneler “Hlinka'nın Slovak Halk Partisi, Slovak ulusu için çok sayıda çocuk yetiştirme konusundaki özveri ve çabanızdan dolayı size borçludur” denilerek ödüllendirilmiştir. Yine çocuk doğurmaları ve evdeki çocukların bakımıyla ilgilenmeleri için evli olan kadın öğretmenlerin mesleklerini icra etmesi yasaklanmıştır (Szabó, 2023: 329-330; Zavacká, 2012: 439).

Ailenin önemi ve doğum oranını artırılmasıyla ilişkili olarak, Katolik öğretisine göre günah olduğu için Kürtajla Mücadele Yasası olarak bilinen 1941 yılındaki *Fetusun Korunması Hakkında Kanun* ile kürtaj yasaklanmış ve yalnızca ciddi sağlık riski söz konusu olduğunda erken doğuma izin verilmiştir. 1945 yılına kadar yürürlükte olan bu yasa, “ne pahasına olursa olsun nüfus artışını artırmamasını” amaçlamıştır. Yasa, kürtaj yapılmasına yardım edenleri veya başkalarının doğurganlığını olumsuz yönde etkileyenleri cezalandıracak hükümler de içermiştir (Jelinek, 1980: 369; Lanczová ve Laclavíková, 2018: 217; Szabó, 2023: 329).

Yukarıda ifade edilen sosyal ve kültürel politikaların yanı sıra Slovak Devleti (1939-45) döneminde, ekonomi ve kalkınma politikalarında da Katolik sosyal adalet düşüncesi temel alınmıştır. Ulusal refahın vatansever fedakarlıkla bağlantılı olduğu korporatist politikalar, ülkenin ekonomiye ilişkin plan ve programlarında belirleyici bir rol oynamıştır (Ward, 2013: 111).

1939-45 Dönemine Dair Tarihsel Perspektif

Slovak Cumhuriyeti dönemi ve Tiso'nun sonraki nesillerdeki konumu, o dönemde din ve milliyetçilik kavramlarının nasıl bir araya geldiğini anlamamız açısından önemli bir perspektif sunmaktadır. Özellikle milliyetçi ve dindar siyasi gruplar, bu dönemi Tiso ve arkadaşlarının Slovak milletini ve topraklarını koruma çabası olarak yorumlamaktadır. Genç ve yaşlı Slovakların büyük bir çoğunluğu, özellikle Yahudilere yönelik uygulamalara dair bu dönemi bir tarihsel yük olarak hatırlasa da (Zemko, 2017: 223-224) milliyetçi ve bazı Katolik çevrelerde bu dönem olumlu bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Özellikle aşırı milliyetçi gruplar Tiso'nun itibarının geri verilmesi gerektiğini savunmaktadır. (Moravčíkova, 2006: 316; Butora ve Butorova, 1993: 15-16; Nociar, 2012: 5).

Genel olarak Katolik çevrede, Tiso'nun Slovak ulusunu Macar ve Alman işgalinden kurtardığı ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Slovakya'nın refahını sağladığına dair olumlu bir imaj, kuşaktan kuşağa aktarılmış ve zaman içinde hafiflemiş olsa da, günümüze kadar varlığını sürdürmektedir (Rychlik, 2017: 196). Benzer şekilde bazı Slovak Katolik din adamları da bu döneme karşı sadık duygular beslemekte; bu dönemi Katolik sosyal öğretinin hüküm sürdüğü ideal bir toplum olarak ve Roma Katolik Kilisesi'nin geliştiği bir dönem olarak değerlendirmektedir (Hoppenbrouwers, 1998: 18). Örneğin, Trnava Başpiskoposu Ján Sokol'un, idamının 61. yıldönümü olan 18 Nisan'da Tiso'yu anması medyanın büyük ilgisini çekmiştir (Sekerák, 2022: 429). Bu durum bu dönemdeki din ve milliyetçiliğin ilişkisi ve dönemin kültürel ve politik dinamiklerini anlamamıza katkıda bulunmaktadır.

Bununla birlikte, şunu da belirtmek ve tekrar etmek gerekir ki, bu döneme dair pozitif bir algıyı tüm Slovak toplumuna genelleştirmek mümkün değildir. Yukarıda belirtildiği gibi, bu durum daha çok milliyetçi ve bazı Katolik çevrelerde geçerlidir. Bu kesim, Slovak Devleti'nin savaş koşulları nedeniyle demokratik bir karaktere sahip olmadığını, Slovakya'nın İkinci Dünya Savaşı'na katılımının yalnızca göstermelik bir jest olduğunu ve Tiso'nun Yahudiler meselesinde sadece onları Slovakya'dan sınır dışı etmeyi kabul ettiğini iddia etmekte; ancak, Yahudilerin başına gelenlerden habersiz olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle, Tiso'nun siyasi bir lider olarak meşruiyetinin tanınması ve savaş sırasındaki eylemlerinin affedilmesi gerektiğine inanmaktadır (Rychlik, 2017: 193; Zemko, 2017: 222).

Sonuç

Bu çalışmada 1939-45 yılları arasındaki Slovak Cumhuriyeti'nde dinin Slovak milliyetçiliği üzerindeki etkilerini ve Slovak Katolik Kilisesi ile Slovak milliyetçiliği arasındaki ilişkiyi detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Slovakya'nın tarihi, 9. yüzyılda Büyük Moravya İmparatorluğu'na bağlı olarak başlamaktadır. Büyük Moravya'nın çökmesiyle Slovakya, Macaristan Krallığı'nın egemenliği altına girmiş ve uzun süre Habsburg yönetimi altında kalmıştır. 1526'daki Mohaç Muharebesi ile Osmanlı etkisi altına giren Macaristan, Habsburg yönetimine geçmiş ve 1918'e kadar bu durum sürmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Çekoslovak Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak, Münih Anlaşması ve Hitler'in baskısı sonucunda 1938'de Çekoslovakya bölünmüş; Slovak Devleti Nazi Almanyası'nın desteğiyle bağımsızlık ilan etmiştir. II. Dünya Savaşı'nın ardından Çekoslovakya komünist bir rejim altında yönetilmiştir. 1989'daki renkli devrimlerin etkisiyle demokratik değişim başlamış ve 1993'te Slovakya ve Çek Cumhuriyeti olarak iki ayrı ülke haline gelmiştir. Slovakya, bağımsızlığını ilan ettikten sonra 2004'te Avrupa Birliği üye olmuştur.

Slovakların Hristiyanlaşması, Orta ve Doğu Avrupa'daki diğer Pagan Slav halklarının benzer dönemde gerçekleşen Hristiyanlaşmasıyla paralel olarak ortaya

çıkıştır. 9. ve 10. yüzyıllarda gerçekleşen bu süreçte, Büyük Moravya Prensi I. Mojmir'in vaftiz edilmesi ve Kiril-Methodios kardeşlerin bölgeye gelip Slavların Hristiyanlaşmasında etkili olmaları önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde, Kiril ve Methodios'un Glagolitik alfabesini icat etmeleri Slav diline çeviri yapılmasını sağlamış, Eski Kilise Slavcası bu sayede Slav halklarının edebi dili haline gelmiştir.

16. yüzyılda Reform hareketi, Avrupa'daki Katolik Kilisesi'nin uzun süren hakimiyetini sarsarak çeşitli dini, siyasi ve ekonomik değişimlere yol açtı. Kilisenin zenginleşmesi, endüljans uygulamaları ve matbaa teknolojisinin gelişmesi, İncil'in yerel dillere çevrilmesiyle birlikte okuryazarlığın artması, bu dönemde Hristiyan mezhep birliğinin bozulmasına neden olmuştur. Reform hareketi, Slovakya'da da hızla yayılmış ve Protestanlığın yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Katolik Kilisesi, reform hareketine karşı başlattığı Karşı Reform (Katolik Reformu) Cizvitlerin etkili çalışmalarıyla Slovakya'da başarıyla uygulanmıştır. Cizvitler, Slovakları yeniden Katolikleştirmenin yanı sıra yerel dilin benimsenmesine de öncülük etmiştir. Cizvit üniversitesinde kurulan matbaa, yerel dilde birçok kitabın basılmasına olanak sağlamıştır. Cizvitler, Slovakların Katolik inancına dönmelerinden sonra yerel dilde eğitim almalarını teşvik ederek Slovak milli kimliğinin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. 1635 yılında Trnava'da kurulan Cizvit üniversitesinin etkisiyle eğitim, dil ve din unsurları birbirleriyle etkileşim içinde olarak Slovaklarda Katolik mezhebi ve kimliğinin güçlenmesine neden olmuştur. Böylece Slovaklar arasında Katolik inancı, geçmiş yüzyıllar boyunca onların milli karakterini önemli ölçüde etkileyen temel bir unsur haline gelmiştir. Bu inanç sistemi, Slovak kültürüne derinlemesine nüfuz etmiş ve toplumun dilini, değerlerini, geleneklerini ve davranış biçimlerini belirlemede kilit bir rol oynamıştır. Katolik inancı, kurumları ve aktörleriyle Slovaklar arasında birlik ve kimlik duygusunu güçlendirmiş ve toplumsal normları şekillendirmiştir. Bu uzun süreli etkileşim, Slovak halkının tarih boyunca bu dini inanç sistemi çerçevesinde şekillenmiş bir milli karakter geliştirmesine katkıda bulunmuştur.

Kuruluş sürecinden itibaren 1939-45 yılları arasındaki kısa ömrü boyunca, Slovak Cumhuriyeti, devlet adamları ve din adamlarının özdeşleştiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde din ve milliyetçilik, sıkı bir biçimde iç içe geçmiş ve din, siyasi otoritenin oluşturulması ile toplumun değer sistemini şekillendirmenin yanı sıra, ülkenin sosyal ve politik yapısını belirleyen temel dinamiklerden biri olmuştur. Devletin Anayasası'nda açıkça Hristiyan temellere dayandığı, Katolik sosyal öğretilerin etrafında şekillendiği ifade edilmiştir. Kilise ile devlet elitlerinin iş birliği, bu ilişkinin temel dinamiklerinden bir diğerini oluşturmaktadır. Siyasi söylemlerde dinin etkisi belirgin bir şekilde görülmüş ve özellikle Tiso gibi liderlerin açıklamalarında güçlü bir Katolik (Hristiyanlık) ve Slovak değerleri vurgusu yapılmıştır. Bu dönemdeki politikalarda dinin etkisi, eğitim sisteminde yapılan değişikliklerle de kendini göstermiştir; karma eğitim uygulaması, evli kadınların öğretmenlik yapamaması ve zorunlu dini dersler gibi uygulamalar bu

dönemin öne çıkan örneklerinden olmuştur. Ayrıca kürtağla mücadele yasası gibi konularda da dinin etkisi hissedilmiş ve Kilise, toplumsal ve kültürel alanlarda etkin bir rol oynamıştır. Dinin bu süreçteki etkisi, devletin temel politika alanlarından eğitimden kültüre kadar geniş bir yelpazede kendini göstermiştir. Bu açılardan bakıldığında, Slovak Cumhuriyeti, sosyal ve politik yapılanması içinde dinin siyasallaşması ve siyasetin dinsellemesine dair önemli örnekleri içinde barındırdığı gibi, aynı zamanda Slovakya'da din ve milliyetçilik ilişkisine dair önemli perspektifler sunmaktadır.

Kaynakça

- Altuğ, Y. (2003) *Çekoslavakya*, (İstanbul: Filiz).
- Anderson, B. (2006) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, (New York: Verso Books).
- Angelov, B. (1970) *Slav Alfabesini Yaratan Kiril ve Metodiy Kardeşler*, (İstanbul: Yaylacık Basımevi).
- Atkin, N. ve Tallett, F. (2003) *Priests, Prelates and People: A History of European Catholicism Since 1750*, (London: IB Tauris).
- Atkin, N. (2006) "Catholicism, Political", J. Merriman, J. Winter (der.), *Europe 1789-1914 Encyclopaedia of the Age of Industry and Empire*, Vol. I, (New York: Thomson Gale) ss. 386-388.
- Bahçekapılı, M. (2018) "Fransa'da Laiklik, İslam, Müslümanlar ve Din Eğitimi Politikaları", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 6:11-50.
- Barker, C. (1998) "Slovak Nationalism: Model or Mirage?", *New England Journal of Public Policy*, 14(1):45-72.
- Berendt, E. B. (2012) "Catholic Social Teaching", G. T. Kurian (der.), *The Encyclopedia of Christian Civilization Vol 1*, (New Jersey: Wiley-Blackwell) ss. 407-413.
- Brock, P. (1976) *The Slovak National Awakening: An Essay in the Intellectual History of East Central Europe*, (Toronto: University of Toronto Press).
- Brubaker, R. (2012) "Religion and Nationalism: Four Approaches", *Nations and Nationalism*, 18(1):2-20.
- Butora, M. ve Butorova, Z. (1993) "A Wary Approach: Attitudes Towards Jews and Jewish Issues in Slovakia", *East European Jewish Affairs*, 23(1):5-20.
- Cohen, S J. (1999) *Politics Without A Past: the Absence of History in Postcommunist Nationalism*, (New York: Duke University Press).
- Conway, J. S. (1974) "The Churches, the Slovak State and the Jews 1939-1945", *The Slavonic and East European Review*, 52(126):85-112.
- Conway, M. (2009) *Catholic Politics in Europe, 1918-1945*, (London: Routledge).
- Concordat Watch (T/Y) *Texts of Slovak Concordats and Other Church-State Documents: Declaration of Loyalty to the Fascist Regime By the Catholic Clergy of Slovakia (1940)*, <<https://www.concordatwatch.eu/declaration-of-loyalty-to-the-fascist-regime-by-the-catholic-clergy-of-slovakia-1940--k1221>> (08 Ocak 2024).

- Cravens, C. S. (2006) *Culture and Customs of the Czech Republic and Slovakia*, (Westport, CT: Greenwood Press).
- Gardner, P. (2006) "Historical analysis". V. Jupp (der.). *The SAGE Dictionary of Social Research Methods*, Vol. 0, (Sage Publications) ss. 135-136.
- Güllü, R. E. (2019) "Vatikan'ın Devletleşmesi ve Türk Kamuoyu", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (36): 1-28.
- Henderson, K. (2002) *Slovakia: the Escape From invisibility*, (London: Routledge).
- Hoppenbrouwers, F. (1998) "Nationalist Tendencies in the Slovak Roman Catholic Church", *Religion in Eastern Europe*, 18(6): 24-45.
- Hroch, M. (2013) "National Movements in the Habsburg and Ottoman Empires." J. Breuilly (der.), *the Oxford Handbook of the History of Nationalism*. (Oxford: Oxford University Press) ss. 175-198.
- Hudek, A. (2011) "Between Czechs and Hungarians: Constructing the Slovak National Identity From 19th Century to the Present", *History Compass*, 9(4): 257-268.
- Ivanič, P. (2016) "The Origins of Christianity in the Territory of Czech and Slovak Republics Within the Context of Written Sources", *European Journal of Science and Theology*, 12(6):123-130.
- Jelinek, Y. (1976) "Slovakia and its Minorities 1939-1945: People With and Without National Protection", *Nationalities Papers*, 4(1):1-15.
- Jelinek, Y. (1980) "Clergy and Fascism: the Hlinka Party in Slovakia and the Croatian Ustasha Movement." S. Larsen (der.), *Who Were the Fascists. Social Roots of European Fascism*, (Oslo: Universitetsforlag) ss. 323-376.
- Juran, J. ve Ondrasek, L. M. (2020) "A Reflection on Religion and Churches in Slovakia 30 Years After the Fall of Communism", *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 40(8): 1-37.
- Fetzer, J. S. ve Soper, J. C. (2023) "Religion and the State in Germany and Slovakia: Convergence and Divergence of A Western Versus Central European Case". S. Holzer (der.), *The Palgrave Handbook of Religion and State Volume II: Global Perspectives* (Cham: Springer International Publishing) ss. 205-239.
- Fokas, E. (2015) "Religious Nationalism." A.D. Smith, X. Hou, J. Stone, R. Dennis and P. Rizova (der.), *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Nationalism*, (New Jersey: Wiley-Blackwell).
- Kamenec, I. (2011) "The Slovak State, 1939-1945," M. Teich, M. Kováč, M. Brown (der.), *Slovakia in History*. (Cambridge: Cambridge University Press) ss. 175-192.

- Kirschbaum, S. J. (2005) *A History of Slovakia: the Struggle For Survival*, (New York: Macmillan).
- Kowalská E (2011) “the Enlightenment and the Beginnings of the Modern Slovak Nation.” M. Teich, M. Kováč, M. Brown (der.), *Slovakia in History*. (Cambridge: Cambridge University Press) ss. 87–100.
- Kováč, D. (2011) “Slovakia, the Slovaks and Their History”. M. Teich, M. Kováč, ve M. Brown (der.), *Slovakia in History*, (Cambridge: Cambridge University Press) ss. 1–14.
- Kselman T. (2006) “Catholicism”, J. Merriman, J. Winter (der.), *Europe 1789-1914 Encyclopaedia of the Age of Industry and Empire, Vol. I*, (New York: Thomson Gale) ss. 377-386.
- Kubátová, H. ve Kubát, M. (2021) “The Priest and the State: Clerical Fascism in Slovakia and Theory”, *Nations and Nationalism*, 27(3): 734-749.
- Lanczová, I. ve Laclavíková, M. (2018) “Abortion As the Partial Issue of the Right To Life and the Development of the Related Slovak Legal Regulation”, *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział W Lublinie*, 11(2): 205-228.
- Leff, C. (2018) *The Czech and Slovak Republics: Nation Versus State*, (London: Routledge).
- Linz, J. (2004) “The Religious Use of Politics and/Or the Political Use of Religion”, H. Maier (der.). *Totalitarianism and Political Religions, I*, (London: Routledge) ss. 102-132.
- Magdolen, J. (2015) “Politological Characteristic of the Slovak Sate in the Period of 1938-1945”, *CER Comparative European Research*, 232-238.
- Mahoney, W. M. (2011) *The History of the Czech Republic and Slovakia*, (Santa Barbara, CA: Greenwood).
- Maxwell, A. (2009) *Choosing Slovakia: Slavic Hungary, the Czechoslovak Language, and Accidental Nationalism*, (London: I.B. Tauris).
- Moore, E. (1941) *No Friend of Democracy*, (London: International Publishing Company).
- Moravčíkova, M. (2006) “The Slovak Republic”, H. Behr (der.) *Politik Und Religion in Der Europäischen Union: Zwischen Nationalen Traditionen Und Europäisierung*, (Berlin: Springer-Verlag) ss. 311-339.
- Moravčíková, M. (2014) “State-Church Relations and Secular Principles in the Slovak Republic”, *Studia Z Prawa Wyznaniowego*, 17:47-69.

- Motyl, A. J. (2001) *Encyclopedia of Nationalism, Two-Volume Set*. (San Diego: Academic Press).
- Nedelsky, N. (2001) “The Wartime Slovak State: A Case Study in the Relationship Between Ethnic Nationalism and Authoritarian Patterns of Governance”, *Nations and Nationalism*, 7(2):215–234.
- Nedelsky, N. (2012) *Defining the Sovereign Community: the Czech and Slovak Republics*, (Pennsylvania: University of Pennsylvania Press).
- Nešťáková, D. ve Nižňanský, E. (2016) “Regulating of Sexual Relations Between Jews and Non-Jews By Ordinance Number 198/1941 Coll. of Slovak Laws in Times of the Slovak State” E. Nižňanský ve D. Nešťáková (der.). *Women and World War II*. (Bratislava: Comenius University).
- Nociar, T. (2012) “Right-Wing Extremism in Slovakia”, *Policy Paper*, Friedrich Ebert Stiftung, Berlin.
- Ross, R. J. (1995). “The Kulturkampf and the Limitations of Power in Bismarck’s Germany”, *The Journal of Ecclesiastical History*, 46(4): 669–688.
- Rychlik, J. (2017) “Jozef Tiso: My Enemy – Your Hero?”, M. Vit, M. Baran (der.), *Transregional Versus National Perspectives on Contemporary Central European History. Studies on the Building of Nation-States and Their Cooperation in the 20th and 21st Century*, (Stuttgart: Ibidem-Verlag) ss. 189-214.
- Sarıtaş, İ. (2019) “Katolik Kilisenin Yeni Dünya Düzeni ile İmtihani: 19. Yüzyılda Siyasal Katolisizm”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(94): 7-32.
- Zemko, M. (2017) “Jozef Tiso, Patriot Or Traitor? A Slovak Debate That Has Been Carried on From the Second World War To the Present Day?”, M. Vit, M. Baran (der.), *Transregional Versus National Perspectives on Contemporary Central European History. Studies on the Building of Nation-States and Their Cooperation in the 20th and 21st Century*, (Stuttgart: Ibidem-Verlag) ss. 215-229.
- Ryder, L. J. (2017) *Slovak Society, the Second World War, and the Search For Slovak" Stateness"*, (Canada: McGill University).
- Sekerák, M. (2022) “The Spectre of Liberalism İs Haunting Europe: Political Interventions of the Slovak Catholic Hierarchy and Its Struggle For Traditional Values”, *Politics, Religion and Ideology*, 23(4): 424-443.
- Smihula, D. (2011) “National Minorities in Slovakia in 1918-1992 (History and Legal Protection)”, *Vedecký Obzor, Sevš V Skalici*, 1: 84-104.

- Sokolovič, P. (2018) "The Slovak Republic 1939–1945", *Historica-Sborník Prací Historických*, 45(55): 239-264.
- Soper, J. C. ve Fetzer, J. S. (2018) *Religion and Nationalism in Global Perspective*, (Cambridge: Cambridge University Press).
- Szabó, M. (2022) "Hitler's Priests in Slovakia", *Soudobé Dějiny*, 29(3): 691-723.
- Szabó, M. (2023) "Quantity Itself Generates Quality": Family Conceptions Between Catholicism, Nationalism, and Eugenics in Slovakia in the Late 1930s and Early 1940s", *Journal of Family History*, 48(3): 323-337.
- Ward, J. M. (2013) *Priest, Politician, Collaborator: Jozef Tiso and the Making of Fascist Slovakia*, (New York: Cornell University Press).
- Williams, R. H. (1996) "Religion As Political Resource: Culture or Ideology?", *Journal For the Scientific Study of Religion*, 35(4):368-378.
- Wolff, R. J. (1977) "The Catholic Church and the Dictatorships in Slovakia and Croatia, 1939-1945", *Records of the American Catholic Historical Society of Philadelphia*, 88(1/4):3-30.
- Čičaj, V. (2011) "The Period of Religious Disturbances in Slovakia", M. Teich, M. Kováč, M. Brown (der.), *Slovakia in History*, (Cambridge: Cambridge University Press) ss. 71-86.
- Vadkerty, M. (2020) "Anti-Jewish Propaganda in the NDH and the Slovak State", *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 40(2):120-144.
- Zavacká, M. (2012) "Crossing Sisters: Patterns of Protest in the Journal of the Catholic Union of Slovak Women During the Second World War", *Social History*, 37(4):425-445.